

دکتر هادی وطن خواه
معلم تربیت بدنی استان خراسان رضوی

اشاره

در ادامه بحث درس پژوهی شماره ۷۱ مجله، پژوهش مشارکتی معلمان در مدرسه و کلاس درس از طریق تبادل نظر، به بعضی چالش‌ها در این خصوص و سپس به مراحل فرایند درس پژوهی اشاره می‌کنیم. یکی از مسائل مهم در درس پژوهی استمرار آن است، زیرا نباید به صورت پروژه‌ای یک بار در سال انجام شود. عدم زمان کافی و فشار روحی روانی زیاد روی معلم و درگیر نشدن معلم به مقوله درس پژوهی، ترس از مورد انتقاد قرار گرفتن، گزارش نتایج تصنعی در فرایند کار، آموزش‌های تصنعی، تبدیل نشدن به برنامه روزانه، عدم همکاری مدارس و مدیران، اختلاف در سطح مدارس، وجود عوامل مداخله‌گر در فرایند آموزش، مسلط نبودن به روش‌های مختلف تدریس، سیستم ارزشیابی نادرست و عدم توجه همکاران محترم تربیت بدنی به محتواهای موجود آموزشی در کتب درس تربیت بدنی مدارس و سرفصل‌های آموزشی هر پایه، از مواردی است که می‌توان به عنوان آسیب‌های درس پژوهی به آن‌ها اشاره کرد.

مراحل فرایند درس پژوهی

۱. **تشکیل گروه:** اولین قدم برای شروع درس پژوهی، شامل ۳ تا ۶ نفر از معلمان ترجیحاً هم‌پایه و هم‌گن و همدست با وظایف خودگردان و گاهی با حضور افراد متخصص، کارشناسان، سرگروه‌های درسی یا اساتید دانشگاه با تعیین منشور کاری (مرامنامه) در گروه درس پژوهی.

۲. **مسئله‌یابی:** اولین فعالیت در هر پژوهشی، انتخاب مسئله است که با احساس مشکل شروع می‌شود. این مسئله از محیط واقعی درس و اغلب اطلاعات موجود از عملکرد تحصیلی و نتایج آزمون یا مشکلات یادگیری مشترک دانش‌آموزان یا عدم یاددهی مناسب و چگونگی تدریس مفاهیم و توالی تدریس معلمان بیرون می‌آید.

۳. **طراحی تدریس:** برنامه‌ریزی درس پس از تعیین یک هدف آموزشی اتفاق می‌افتد و گرچه یک معلم درس را به‌عنوان بخشی از فرایند پژوهش تدریس خواهد کرد، ولی خود درس محصولی گروهی تلقی می‌شود. طرح درس مناسب باید با یک فرضیه در ذهن شکل گیرد.

۴. اجرای تدریس اول: تاریخی تعیین می‌شود و یک معلم درس را آموزش می‌دهد و بقیه گروه هر یک با شرح وظیفه مخصوص خود، در میان دانش‌آموزان پخش و قبلاً توسط معلم معرفی می‌شوند. آنان با قدم زدن، کار دانش‌آموزان را مشاهده می‌کنند و از فعالیت‌های آنان منطبق بر طرح درس تعیین شده یادداشت برمی‌دارند. در طول مشاهده، درس و یادگیری ایجاد شده ارزیابی می‌شود نه معلم. مشاهده‌گران به دنبال تفکر، یادگیری یا سردرگمی دانش‌آموزان هستند و از آنچه آن‌ها می‌گویند، نحوه همکاری و مشارکت در فرایند آموزشی، نحوه انجام تکالیف مربوطه و ویژگی‌های فعالیت‌های انجام شده، نکاتی را یادداشت می‌کنند.

۵. ارزشیابی و انعکاس آن: پس از تدریس، همه اعضای گروه مشاهدات خود را از کلاس درس با توجه به طرح درس مشارکتی اجرا شده به بحث می‌گذارند و براساس سؤالات پژوهش و شواهد عینی به ارزیابی عمل انجام شده (تدریس) می‌پردازند. موضوع تدریس، ابزار استفاده شده، روش‌های آموزشی، مسائل مطرح شده توسط معلم در کلاس درس، جزئیات ارتباط کلامی بین معلم و دانش‌آموزان و ویژگی‌های فعالیت‌های یادگیری هر یک از دانش‌آموزان در کلاس درس به بحث گذاشته می‌شود و براساس داده‌های جمع‌آوری شده از کلاس درس، ارزیابی دقیق انجام خواهد شد.

۶. تجدیدنظر در درس و اصلاح نقاط ضعف: معلمان با توجه به مشاهدات و بازخوردها در درس تجدیدنظر می‌کنند و ممکن است مواد آموزشی، فعالیت‌ها و مسائل مطرح شده یا همه این مواد را

تغییر دهند و به دنبال پاسخ این سؤال هستند که «چگونه می‌توان برنامه آموزش درس را با شیوه‌های بهتر اجرا کرد؟»

۷. اجرای تدریس دوم: پس از آماده شدن طرح درس تجدیدنظر شده ترجیحاً در کلاس‌های متفاوت و توسط یک معلم دیگر از گروه تدریس می‌شود.

۸. ارزشیابی و بازاندیشی: برای اطمینان از اینکه درس پژوهی مؤثر واقع شده است یا نه باید ارزیابی شود. دو نوع ارزیابی انجام می‌شود: ارزشیابی تکوینی و پایانی. هدف از ارزشیابی تکوینی فراهم آوردن دانشی است که می‌تواند به هدایت فرایند درس پژوهی کمک کند. از ابزارهایی مانند دفتر ثبت عملکرد معلمان، مدارک و اسناد درس (عکس و فیلم و ...)، کار دانش‌آموزان، مشاهدات و گزارش‌نویسی می‌توان برای ارزشیابی تکوینی استفاده کرد. هدف از ارزشیابی پایانی تعیین میزان و ارزش درس پژوهی است که روی دانش‌آموزان متمرکز می‌شود و به سنجش موفقیت گروه درس پژوهی در دستیابی به هدف و ایجاد نتایج مثبت می‌پردازد. معیارهای به کار رفته در این ارزیابی عبارت‌اند از: افزایش دانش معلمان درباره تدریس، افزایش توانایی معلمان در مشاهده دانش‌آموزان، احساس خودکارآمدی در بین معلمان و ...

۹. به اشتراک گذاشتن و سهیم شدن در نتایج: با گزارش‌نویسی برای بازگو کردن جریان فعالیت گروهی و همچنین با ارائه نتایج پژوهش کلاس درس در نمایشگاه و دعوت از معلمان مدارس دیگر برای بازدید و آموزش نسخه نهایی درس انجام می‌شود، هر چند که نتایج درس پژوهی به‌طور کامل نمی‌تواند در مناطق و مدارس مختلف کاربردی باشد.

هدف از ارزشیابی پایانی تعیین میزان و ارزش درس پژوهی است که روی دانش‌آموزان متمرکز می‌شود و به سنجش موفقیت گروه درس پژوهی در دستیابی به هدف و ایجاد نتایج مثبت می‌پردازد

منابع

۱. چکیده آثار منتخب کشوری درس پژوهی (۱۳۹۶). دبیرخانه کشوری بهسازی فرایند یادگیری و پژوهش‌های مدرسه‌ای (درس پژوهی)، اداره کل آموزش و پرورش شهر تهران.
۲. شیوه‌نامه تدوین گزارش درس پژوهی (۱۳۹۷). اداره تکنولوژی و گروه‌های آموزشی ابتدایی، اداره کل آموزش و پرورش شهر تهران.